

Galandar / hekaýa

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy proza

написано kitapcy | 21 января, 2025

Galandar / hekaýa GALANDAR

(Oguz hekaýaty)

Nerbugra han zamanynda Oguz sultanýeti dygysyz kuwwatlanyp, äleme belgili boldy. Ýylkybanlaryň ýylkysy, çarwadarlaryň dowary çöl-beýewana sygman, zemine labyryny atdy. Ykbaly göterlen milletiň asylzada begleri, galaýykar serdarlary öýuniň tüýnüğini altyn-kümüše gaplady.

Lagly-jöwahyr, ýakut-zümmerret daşlar bilen bezelen tylla tagtyň eýesi Nerbugra han özüniň başy asman dirän bagtyýar döwletine çendan-çendan guwanyp: "Meniň tükenmez mülkümiň bir bölegini ýer ýuwutsa-da, bir bölegini sil alsa-da, ýene bir bölegini ýyldyrym urup ýandyrsa-da, şonda-da mülküm azalyp-kemeler ýaly däl!" diýip, pälini uly tutup buýsanardy. Emma ilki emendirip, soñ al salguwjy bazygär pelek gapyl adamy nädende hat gaty awundyrjagyny özi ýagşy bilyärdi. Ol Oguz patyasynyň tükenmez mülkündenem eziz görýän ýürek ýagyna demir dyrnak penjesini urup, ganjardyp goparyp aldy: hökümdar söygüli aýaly Akmaýa Mähripur begim agyr derde uçrap, dünýäden ötdi: "Wadaryga! İçimden uruldym-ow!" diýip, Nerbugra han bagryny ýere oýkap, aglap-eňräp, pygan çekdi. "Oguz iliniň mährem enesi" diýlen ada mynasyp bolan ak maýa zenan özüniň aýy ölümü bilen giň ülkäni matam tümüne büredi. Bir janu-bir ten rayatlaryň yüzleri sallandy, meňizleri sargaryp soldy. Hindi Maharajasynyň gyzy bolan Mähripur hatynyň görenleri haýran galdyryjy gözelligi, kaýyl ediji mylaýymlygy, gadyrdan doly myhmansöýerligi ýakynu-alys hanlyklara-da meşhurdy. "Milletiň mährem enesi" gujurly hem dyzmaç oguzlaryň serkerdesi Nerbugra hany töwerekäki güýji asgyn hanlyklara zor salmakdanam, sütem etmekdenem saklaýarmış diýerdiler. Çölde gezen gaýyp erenler hem-de goly hümmet hasaly, başy külahly terkidünýä galandarlar: "Wah, oguz iliniň sahawat nury

öcen bolmasa ne ýagşy, sogap çeşmesi gurygan bolmasa ne ýagşy!" diýip arman çekdi.

Nyşapurdan, Nusaý-Merwden, Hywa-Ürgençden, Buhara-Samarkantdan, Çynma-Çyndan, Hindi-Hebeşden, Aýkara muran aňyrsyndan hem Orman kutdan köp-köp hanu-soltanlar oguz iliniň agysyny aglamaga, hasratynh böleşmäge geldiler. Gaýdanlarynda bolsa: "Eý-ho! Bu dyzmaç oguzlary indi kim saklarka?!" diýip gaýgy bilen dolandylar.

Höwrüni aldyrangoň, ýasaýşa höwesi öcen Nerbugra han tylla tagtyna çykmasyny goýdy, goşunlaryna serenjam bermesini unutdy, metjide Juma namazyna çykmasyny kesdi. Hernä Mähripur hatyn oňa Guzy tegin atly hoşroý ogul dogrup beripdi. "Tegin" diýmek oguz dilinde saýhally, görkana, batyrsyýak diýmäni aňladýardı. Golaýda on sekiz ýaşyny dolduran şazada özüne berlen lakama diýseň mynasypdy. Atasynyň göwnüçökgün, bihal, bimejal çagy, döwleti dolandyrmagyň keşigi Guzy teginiň başyna düşüpdı. Mähriban enesine çeken bu hoşgylık ýigit tiz wagtda oguz iline özünü aldyryp, goňşy han-begleriňem göwnüne ýarapdy. Şalar-soltanlar oguz şazadasyna öz gyzlaryny berip, güýcli ülke bilen garyndaşlyk açmak arzuwyndady. Şol niýet bilenem oňa "Öýlen-de-öýlen!" diýsip, ýerli-ýerden töwella ederdiler. Emma Guzy tegin özi öýlenmän, atasy Nerbugra hany öýlendirmek niýetindedi. Bir periweş hoşsurat jenana köňli maýyl bolsa, belkem, ol öñki söygüsini hem gam-gussasyny unudar, ýasaýşa höwesi artyp, gaýtadan tylla tagtyna çykar. Mähripur hatynyň baky dünýä gidenine ýyl dolup, onuň aşy-suwy berlensoň, Guzy tegin atasy Nerbugra han bilen mylaýym gürleşdi:

– Eý, oguz iliniň kyblagähi, mähriban atam! Seniň raýatlaryň matam tutup, halys surnukdy. Milletiň göwni toý küýseyär. Patışamyzyň yüzüniň ýagtylanyny görsedik diýip arzuw edýärler. Oguzlara susluk ýaraşmaz. Öz raýatlaryňzy begendirseňiz, pygambar sünnetini berjaý kylsañyz, köp-köp sogaba galardyňyz! Patışanyň igimsi, asyllý ýüzünde, gamgyn gözlerinde geň galmak alamaty göründi.

– Wah, tegin balam! Men neneňsi öýleneýin? Seniň eneň dirilip gelmez ahyry! Dünýäde onuň ornuny tutup biljek jenan barmy?

Bolaýanda-da, sen oňa "enem" diýip bilermiň?

– Atam, men oñaryn, ýöne oguz ili enesi kösenýär. Seniň öýlenmegin Hakyň buýrugydyr!

– Bal-tegin, goç guzym! Şu akyl-parasadyň hem dilewarlygyň bilen ýurdy özüň dolandyryberseňem boljak ekeni. Ýone, il-günüm toý küýseyän bolsa, onda wezir-wekilleri geňeše çagyryň. Siz haýsy gyzy saýlap tutsaňyz, men şoňa öýlenäýmeli borun.

Patyşa oglunuň aýdanyna kaýyl bolup, bir ýyllap, boş duran tylla tagtyna çykdy. Geňeše ýygnanan wezir-wekiller "gözümüziniň görevi, başymyzyň täji" diýip apalaýan hökündarlarynyň didaryny görüp begenmek begendiler. Gadymdan galan däbe görä, iç oguz begleri patyşanyň sag gerdenini togap etdiler, daş oguz begleri patyşanyň çep gerdenini öpdüler. Soňra zer donly, gaba telpekli boldumly pyýadalar öz mertebesine görä, köneden belli orunlarynda güberilişip oturdylar. Öňi bilen ýörite söwüşlik bakylan ýaş baýtalçanyň buglanyp bişirilen şireli gösi hem paşyrdap, byjyrdap gaňşyrawugyň tütedyän gymyz çekildi. Munuň ýany bilen başga-da dürli-dümen, şirin-şerbet äberildi.

Patyşa özünüň söygüli ogly Guzy teginiň, ak sakgally, çal sakgally azy ýaran emeldarlara dik durup zyýapat berşine, onuň gepiniň-sözünüň iňňän jaýdarlygyna, edim-gylymynyň örän gelşiklidigine guwanyp, synlap otyrды. Akylyň öyi hasaplanýan baş wezirem, patyşanyň göwnündäkisini aňyan ýaly, onuň pikirine goşulyşyp, biragyz geplemän, başyny çalajadan atyp-atyp otyrды. Patyşanyň gözüne Guzy teginiň syratly boý-synasynda ejesi Mähripur hatyny ýatladýan ýakymly alamatlar görünýän bolsa, onuň merdemsi, batyrсыýak sypaty hakyky oguz ýigididigije bigüman şaýatdy. "Ýene ýüz zenana öýlensem, munuň ýaly ogul dogarmy, dogmazmy?" diýip, Nerbugra han göwnüne getirip otyrды. "Aý, raýatlarymyň köňli toý küýseyän bolsa, goý, gyz saýlabersinler. Elli bilen altmyşyň arasynda maňa-da birsalyň güýmenje bolar-da. Awda-şikärde ýabany ýatylanda düşegiňi ýyladar..."

Wezir-wekiller, emeldarlardan iýip-içmeden ýaňa gerk-gäbe bolup mes otyrkalar, Guzy tegin olara:

– Eý, oguz iliniň sarpaly, sylagly agalary! – diýip ýüzlendi.

- Iýen-içeniňiz özüňiziňki. Indi gyz saýlamanyň geňeşini edeliň! Biziň öýlenjek ýigidimize bir mynasup ýar gerek!
 - Kim ol ýigidiňiz? – diýip, oguz döwletiniň sütün-diregleri geň galyşyp soradylar.
 - Kyblaýy älem! Men öz atamy öylendirmekci!
- Güberilişip oturan zer donly agras pyýadalar ýeňillik bilen ýerlerinden gopup, patyşahy äleme baş egdiler. Olaryň boldumly, ýagjymak, ýumry yüzleri şatlykdan ýaňa ýagtylyp gitdi.
- Oň bolsun! Gutly-mübärek bolsun! – diýip, asylzada baş wezir Nerbugra han başyny ege-ege sözledi. – Atasy oglunuň öylendirse, bu bir adaty zat. Emma atasyny öylendirýän ogul Taňry tagalanyň Oguz iline inderen ýagşyzadasdyr. Patyşahy kyblaýy äleme mynasyp gyz, elbetde, ýer yüzünde bar bolsa, birlän ý ikiländir. Şony gözläp tapmak biziň mukaddes borjumyz.

Onsoň geňeşdarlar dürli memlekетleriň hanu-soltanlarynyň haýsy birinde ýetişen gyz barlygyny ýatlap, şolar barada eşiden öwgülerini aýdyp başladylar. Çynma-çynly Sarygülüň tagam bişirende eliniň süýjılıgi, tangutly Sowsangülüň sözlände diliniň süýjılıgi, nusaýly Almazenehdanyň zyba keşbi, ürgençli Bibijanyň akyl-üşügi taryp edildi. Başga-da birtoparynyň ady agzaldy. Emma "Bir kemsiz güzel bolmaz" diýleni ýaly, her haýsyndan bir kemcilik tapdylar. Şeýdibem, hemmesini goýbolsun etdiler. "Üçüň biri hana-da ýarapdyr" diýen gürrüň bu ýerde ýol aljak däldi. Oguz iliniň hany Nerbugra ymgyr uly patyşady. Oňa mynasyp boljak zenanan dünýäde üýtgesik maşgala bolmalydy. Indi kimiň üstünden düşsekkäk diýip otyrkalar, golaýda Rumustandan uzak ýoly söküp gelen, gelibem, oguzlartň arasynda janyna rahatlyk tapynan hem dilewarlygy bilen patyşanyň ynamyna giren Merriwez diýen jahankeşde, hamana, gaty terbiýeli adam kimin, geplemäge rugsat sorady. Bu bigänäni halap barmaýan oguz begleri: "Bäh, indi geňeş bermek şuňa galдыmyka?" diýip göwünlerinr getirdiler. Merriwez bolsa endigine görä, tilkiburun ince yüzünü oýnadyp, çüri eñegini somaldyp ýeser gürledi:

- Kyblaýy älem! Ýer ýüzünüň iň nazarkerde patyşasy! Demirgazyk

Ülkede ýasaýan saryja milletiň hanynda bir zyba senem boý alan nahal deý ýetişipdir. Husny jemalyny görenlerem armanly, görmediklerem. Alkymy kyrk çilläniň gary ýaly. Içen suwy bokurdagyndan görnüp dur. Gözleri yllaki jümjümäniň gülünden reň alan ýaly. Arkasyny, döşüni ýapyp duran bir gujak tylla saçy, hamana diýersiň, ergin altyna batyrylan misil. Sözlände, onuň şirin owazyna haýran galýan bilbiller saýramasyny goýup diň salýarmış. Pereňistan sazadalarynyň yzy üzülmeýän sawçylarynyň derdinden bularyň teblehanasynda at tezegi guramaýarmış. Emma ygtyýary öz eline alan atasynyň läligi: "Men dünýäde iň güýcli döwletiň patyşasyna äre bararyn, kiçikirimine barman" diýýämiş.

Görýäňizmi akyl-paýhasyny! Hem-ä äre barjak, hem-de iň kuwwatly ýurdy özuniň dogduk iline arka-döä etjek. Onsoň şol gyzy almagyň ýene bir bähbidi bar, patyşahym!

Häliden bäri bir agyz geplemän, dymyp oturan oguz patyşasy:

– 0 neneňsi bähbit? – diýip seslenende, onuň asylzada yüzünde gyzyklanma alamaty göründi.

– Munuň bähbidi oguz döwletini, oguz ilini ymgyr belende göterýänliginde! Elbetde, onsuzam Oguystan diýary asman bilen bäsleşýär. Emma başyna altyn täç gonduran uly hökümdarlaryň hiç birine göwni ýetmeýän tylla gulpakly perizadyň ýeke-täk Size höwes bildirmesi külli äleme dolup, Siziň mertebäňize mertebe goşar. Zenan ýüregini ýeňmek duşmanlaryň agyrleşgerini ýeňendenem ähmiyetlidir. Elýetmez jenany alyp bilmedik hökümdarlar içini tutup galarlar, oguzlara garanda özleriniň asgyndyklaryna gutarnykly boýun bolarlar.

Merriwez jahankeşdäniň süýji gürrüni patyşanyň gulagyna ýakan bolmaga çemelidi. Nerbugra hanyň ýaýbaň ýüzi ýagtylanyp, gyýyk gözlerini örten ýuk gabaklary tırpıldıäp janlandı.

– Päh, bir gujak tylla saçy bar diýdiňmi? – diýip, hökümdar höweslenip sorady. – Öz-ä delje zat bolmaly-ow!

Guzy tegin toýuň çynyrgaýanyна begenip, emeldarlaryň yüzüne ýylgyrjaklap bakýardy. Emeldarlar bolsa ýurt-ýurt entäp ýören bolgusyz bir jahankeşdäniň patyşanyň ýanynda gepiniň geçýändigine görübilmezçilik edip gaharlanýardylar. Aýratynam döwletiň howpsuzlygyny goraýan wezirligiň baştutany: "Şu

Merriwez diýilýän kişi jahankeşde däl-de, içaly bolaýmasa" diýip betgümanlyk edýärdi. Betgümanlyk etmek onuň kesbi-käri bolansoň, muny geň göresi zadam ýok.

Geňeşiň ahyrynda demirgazyk hanyňda sawçy ibermeli diýen karara gelindi. Sözaýdyjylar toparyna baştutanlyk etmek baş wezir bilen Guzy tegine ynanyldy.

* * *

Hemiše bolşy ýaly, sawçylar, synçylar, sözaýdyjylar kän gatnaw edensoňlar, toýuň sähedi bellendi. Sähetli gün gelende, bäri çetinden aňry çetine aýlap kerwen tartanda zordan ýetilýän bimöçber oguz ýurdunda ~ Abeskun deñziniň ýakasynda, Nusaýda, Margianada, Garagum deştinde, Jeýhun bilen Seýhun boýunda, Balakyş köli bilen Baý kölüň aralygynda, Itilden tä Aýkara murana deňiç, Awirde hem Sibirde ~ Nerbugra hanyň ümmülmез ülkesinde dünýä döräli bäri görülmedik ymgyr uly toý tutuldy. Müň welaýatly diýaryň her welaýatynda al-elwan, çog gyrmazy, melewše-sary çadyrlar hatar-hatar gurlup, sähra-çölüstan ýüpegiň ülpüldisinden ýaňa lälezarlyga öwrüldi. Gunan, oğruk, dowar müňläp soýuldy, köp-köp howuzlar gymyzdan, şerbetden, şerapdan dolduryldy. Täze gelen gelniň her ýasyna bir gün niýetläp, ýigrimi bir gün toý edildi. Nerbugra han özuniň tylla saçly jenanynyň saçynyň her taryna bir gün toý beribem biljekdi.

Sähra ogullary bolan daýawlaç, haýbatly, gataňsy gara saçly, otlukly gara gözli, bugdaýreňk oguzlar bilen deňesdireniňde, täze gelen gelin ýumurtga ýaly ap-akja, eýjejik, nerme-näzik bir zatdy. Ol ynsanlaryň arasynda jadylar dünyäsinden nägehan düşen peri-peýkeriň zürýadyny ýatladýardy. Onuň öz ýurdundan alyp gelen gylyk-häsiýetlerem oguzlar üçin gaty geň-taňdy. Ine, ol köşgүň in bezegli kabulhanasynda Çynma-Çyndan sowgat gelen gymmatbaha kürsiniň üstünde, patışanyň iň ýakyn garyndaşlarynyň arasynda, birjigem ýygrykman, tylla saçyny şabram döküp, kelte lybasynyň eteginden ýalaňaç aýaklarynyň baldyryny ýalpyldadyp, müýnürgemäni bilmän otyrды. Eýjejik zenan ýakymly owaz bilen ynamly jedirdäp, pökgüje

dodaklaryny ýazyp-büzüp, ýylgyranda-gülende dürdäne dişlerini güjeňläp, ýaňaklarynyň almasyny ýumrardyp, jümjüme güluniň reňkindäki gözlerinden gögümtıl şöhle saçyp, diňleýjisynlaýjylary aňk edýärdi. Onuň öz dilinde aýdýan zatlarynu Merriwez jahankeşde türki diline geçirýärdi. Altynsaç gelniň "biziň ýurdumyzda eýdilýär", "biziň ýurdumyzda beýdilýär diýen sözleri köp gaýtalanýardy.

Altynsaç begimim Guzy tegin bilen danyşmasy welin, asla salgyny berer ýaly bolmady hem ýaş ýigidi iňňän aljyratdy hem utandyrdy. Patyşanyň täze zeni boý-synasy naw ýaly, yüz keşbi merdemsi hem gelşikli goç ýigidi özüniň golaý ýanynda oturtdyda, neresse çaganyň ýüzünden sypalan ýaly edip, onuň maňlaýyndan sypalady hem:

– Indi siz meniň oglum bolýaňyz-da – diýdi. Men sizi sawçy baranlaryň arasynda gören badyma haladym. "Şol serdar syýak ýigit kim bolar?" diýip soradym. "Öýlenmekçi bolýan patyşamyzyň ogly Guzy tegin" diýip jogap berdiler. Menem: "Şunuň ýaly görkana ýigidi dünýä inderen patyşa ýöne adam däldir. Ol gartaşanam bolsa, söygä mynasypdyr" diýip oýlandym. Görýänizmi, kakasy oglunyň bagtyny açýandyr welin, bu ýerde tersine boldy: Siz kakaňzyň bagtyny açdyňyz.

Guzy tegin utançdan ýaňa ýüzüni boz-ýaz edip otyrды. Uzak ýurduň terbiýesini alan gelniň aýdýan zatlary birhili gelşiksizdi. Ogly kakasyndan artyk edip gürlemek oguzlaryň adatyna sygmaýan zatdy. Emma Altynsaç begim munuň bilenem oňman, has beterine tutdy:

– Eger sen şu mahal birki ýaşyndaky bäbejik bolan bolsadyň, onda men seni ak göwsümden süýt emdirip ulaldardym. Sordurybersem, sordurybersem, süýt inerdi-dä mämelerime. Şeýle dälmi, enem jan?

"Enem jan" diýip ýüzleneni özi bilen bile getiren enekesidi. Aýjyna meňzäp duran bu sary çypar kempir ak ýuwha ýüzüni towlap betgelşik güldi-de, başyny atdy. Mundan başga-da ýüzläp adamy keniz, çory, aşpez, garawul diýip, täze gelin öz ýurdundan alyp gelipdi. Hyzmatkärleriň biri ýörite şa aýalynyň tylla saçyny daramak üçin getirilipdi, ýene biri onuň naşyja dyrnaklaryny bejerip boýamalydy. Bu zatlaram hiç-le welin,

ýöne şu mahal Guzy teginiň ahwalary asla öwerlik däldi-ow. Yaňky "göwsümden sordurybersem, sordurybersem" diýýän gelin indi eýjejik elleriniň aýasy bilen mämelerini sypalap otyrdy. Yeri, ol biziň ýurdumyzda şeýdilyär" diýägeden, emmesini ýakasyndan çykaryp hödürläýse nädersiň? Şuňuň ýaly mojuk zat göwnüne gelende, şazada kemerinden ildirilgi hanjaryny şakyrdadyp zöwwe ýerinden galdy-da, ätmer-sätmer aýak urup çykdy gidiberdi. Köşkden çykmana, baş weziriň iberen adamsy onuň az-kem eglenmegini sorady. Onýanca-da parasatly goja weziriň özi gelip, oña töwella-tagsyr etdi:

– Şu günü oguz iliniň göz-guwanjy, geljekde bat umydy Sizsiňiz, görkana goçagym! Meniň maslahaty my alyň-da, giňräk geçirimliräk bolaýyň! Aý, bir zenandyr-da. Zenanyň bolsa akyly gysga, saçy uzyn diýleni, kyblaýy älemin göwni hoş ~ şolam bize bolýan bolýa. Goý, garry gurt akja berräni gabyrt-guburt çeýnäbersin, çeýnäbersin! Şol zenan ot-ýalyn bolup çabrandanda, bize näme zyýan edip biler? Önde bir çirkeýiň Hindistan piline toýnak salşy ýaly bolar. Beýik oguz döwleti sarsman durka, maýda zatlara pisint etmezler. Ýurduň kuwwaty hem seniň gylyjyň zoruna bagly. Sen öz tümeniň bilen tomusky türgenleşige gitseň, şondan gowusy bolmaz. Onsoň bu ýerde ýene bir ýagday hem bar. Seniň nägiledigiňi eşidenler terse ýorarlar. "Ýigid-ä öz ejesiniň ornuny gabanýar-ow" diýerler. Bu gep saňa abraý getirmez.

Guzy tegin özünüň ýürekden hormatlaýany garry weziriň maslahatyna kaýyl boldy. Şazada özünüň on müň atlydan ybarat bolan bir tümen goşunyny türgenleşik ýörişine alyp gitmegi müwessa bildi. Goşun Seýhundan, Jeýhundan ötüp, Garagum deştinden aşyp, bir aý ýol sökensoň, Nusaý galasyny "zabt edip almalydy". Hakykatda bolsa, çapyşyp almaly zat ýokdy. Nusaý oguzlaryň öz mülküdi. Ýörişiniň maksady tosun ýatan esgerleriň gol-aýagynyň gurşugyny ýazmakdy, semrän atlaryň endamynyň ýagyny ýukaltmakdy.

Şazada ýörişe ugrajak bolup durka, ony täz eneligi köşge çagyrtty. Egni sowutly, başy tuwulgaly, bili gylyçly ~ ýer sarsdyryp bardy bärden. Birtopar köşk adamlaryny daşyna üýşürip oturan şa aýaly Guzy teginiň salamyny aldy-da, oña

teýene bilen ýüzlendi:

– "Tegin" diýlip ady söýgi bilen tutulýan hoşsurat ýigidiň ýüzünde gar burjulap, buz doňup dursa, bu geň görülmemezi? Kyblaýy älem Nerbugra han her öwran maňa mährini eçilende, men siziň syratly keşbiñizi gözümiň öňüne getiryärin. Oguzlaryň patyşasy ýigit çaglary edil size meňzeş bolandyr diýip höweslenyärin. Siz dogran eneñiziň ornuny tutup oturan hem sizi jandan gowy görýän zenanyň huzuryna begenip-guwanyp, gülüp-oýnap gelmeli ahyry. Gelibem, meniň elimden, boýnumdan, ýüzümden, gözümden öpmeli, öpmeli! Biziň ýurdumyzda şeýdilýär...

– Bizde bolsa muňa suwjuklyk diýilýär! – diýdi-de, Guzy tegin gaharly suňsurdy. – Suwjuklyk, kelpezlik oguzlara ýaraşmaz! Onsoňam... – Şu ýerde şazadanyň sesi sandyrap eşidildi. – Hawa, onsoňam oguzlaryň aýgyr atlary bilen esrik erkekleri-de enesine süýkenýän däldir! Şuny hiç wagt ýadyňyzdan çykarmaň hem dagy-duwara gaýtalap aýtmaň!

Guzy tegin gahardan ýaňa saňnyldap, gara gözlerinden uçgun saçyp durdy. Ol ýaňky aýdany bilenem oňman: "Siz meniň dogran enemiň adyny tutujy bolmaň! Mähripur hatynyň ornuna hiç bir zenan mynasyp bolup bilmez!" diýjegem boldy. Emma mähribanynyň mukaddes adyny orta atmagy ualyp bilmədi.

Edil tersleşäýmeli dartgynly ýagdaý döredi duruberdi. Emma Altynsaç hatyn dartgyny ýumşatmak üçin, jak-jak gülen boldyda, kabulhanada oturanlara ýüzlendi:

– Görýäñizmi meniň oguz oglumyň dyzmaçdan gaharjañdygyny! Men şu wagt oña: "Bar goşun çekip git-de, Rumustany, Pereňistany, Hindi-Hebeşi, Çynma-Çyny ~ bütin dünýäni dyza çökerip gel!" diýsem, aýdanymdanam beter edip geler. Emma bütin dünýäni tabyn etmegiň geregi barmy? Onsuzam dünýäniň gylla ýarysy oguzlaryň ygtyýarynda. Bu ymgyr döwletiň bir başynda gök ýumrulyp ~ ýer hopsa-da, beýleki başynda eşidilenogam diýýärler. Şu ymgyr ülkäni bir merkezden, bir paýtagtdan edara etmek uçursyz hupbatly iş. Biz kyblaýy-älem Nerbugra jany agyr azapdan dyndarmak üçin, onuň doganlaryny, doganoglanlaryny, welaýat häkimlerini, ynha görüşüniz ýaly, paýtagta çagyryp getirdik: Ärbugra han, Zorbugra han, Şirbugra han, Nurbugra han, Çağrybugra han, Dogrybugra han hem beýleki asylzada

hanlar...

Ady tutulan zer donly epeý-epeý pyýadalar ör aýaga galyp, mähnet telpekli başlaryny egip, şa aýalyna tagzym etdiler. Altynsaç hatyn olara tarap goluny aýlap, "oturyň" diýip yşarat etdi-de, aýdyp başlan zadyny has aýdyňlaşdyrdy:

– Mundan bu ýana ýurdy dolandyrmagyň agyr keşgini kyblaýy-älemiň egninden düşürip, oňa dynç bermek zerur. Goý, ol durmuşyň eşredini görüp uzak ýaşasyn! Häzir Çynma-Çyn tebipleri ony ýigdeltmegin aladası bilen gümra. Ženşen içirýärler, serçäniň beýnisini iýdirýärler, başga-da gizlin emleri edýärler. Esasan bolsa, ol hiç bir zadyň gamyny iýmeli däl. Wagtyny şadyýanlykda, keýpi-sapada, awda-şikärde geçirirmeli. Lukmanlar ony ýigrimi bäs ýaşa getirmegi wada berýär. Şonda ol menden dört ýaş uly bolýar. Erkek adam üçin ylaýjagyň-da. Oguzlar gödegräk adam diýsem, goý, Guzy tegin gaty görmesin. Elbetde, edermenlik, batyrlyk gowy zat. Yöne, parahat durmuşda birek-birege mylaýym, hoşamaý, ýagsylykly bolmaly. Ine, şu günden başlap, men kyblaýy-älemiň doganlaryny, doganoglanlaryny, garyndaşlaryny öz ýakynlarym diýip zyýapata çagyrdym. Mertebeli serdarlar: Ärbugra han, Zorbugra han, Şirbugra han, Nurbugra han, Çagrybugra han, Dogrybugra han hem-de beýik Oguz begiň beýleki öwlatlary! Meniň size bolan hormat-sylagymyň čägi ýokdur! Siz menden kän ýagsylyklara garaşyberiň, garaşyberiň!

Begenen begler ýene-de orunlaryndan turup, göwrelerini kynlyk bilen epip tagzym etdiler. Guzy tegin bolsa, ýognas agalarynyň tersine, buýsanç bilen döşünü gaýşardyp, başyny dim-dik tutdy. Sha aýalynyň bulam-delem gürrüňleri onuň göwnünde betgümanlyk oýarýardy. Bu gepleriň aňyrsynda nähilidir bir hyýanat gizlenip ýatan ýalydy. Sazadanyň gahar-gazapdan hyñzap durşuny gören baş wezir, oňa basalyk bermek üçin, howlugyp ýanyna geldi. Emma ýetişmedi. Guzy tegin gylyjyny haýbat bilen şowurdadyp syrdy-da, ýalpyldadyp hol öñe uzatdy.

– Meniň şu aýdýanymy eşidip oturanlar hergiz ýadyndan çykarmasyn! Eşitmediklere-de habar berilsin! Kimde-kim oguzlaryň gadymdan gelyän däp-dessurlaryna kast etmäge hyýallansa, ine, şu şemşiriň gyl ýalaýan gyrapak ýalawynyň

öñünde jogap bermeli bolar!
Şazada ýalaw gulyjyny gaýdyp gynyna-da salman, ony golunda
ýalpyldadyp, aýgytly ädim urup, kabulhanadan çykyp gitdi.
Tebipleriň elinde ýigdeltme bejergisini geçýän patyşanyň
üstüne baraýjagam bir boldy: "Muny näjüre edäýdiň, atam?! Heý,
bütin oguz milletiniň ykbalyny gaýrydin gelmişek bir heleýe
ynanmak bolarmy?!" diýip. Emma atasy oña: "Öz tapyp getireniň-
dä! Indikiň näme?!" diýse, Şazada oña berere jogap hem tapjak
däldi. Şuny bilibem, öz tümeniniň bolýan leşgerhanasyna sürdi,
háziriň özünde uzak ýola ýörişe ugralýandygyny mälim etdi.

* * *

(dowamy bar)...

Sapargeldi Annasähet INER OGLY. Taryhy proza